

УДК 336.113

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ КОРПОРАЦІЙ: ЕТИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ

І.П. Васильчук*, 2011

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

У статті розглядаються теоретичні передумови розвитку концепції корпоративної соціальної відповідальності в етико-філософському аспекті, наводяться визначення корпоративної соціальної відповідальності та доводиться її важливість у сучасних умовах глобалізації економіки.

Ключові слова: *корпоративна соціальна відповідальність, етичний і соціальний аспекти, глобалізація економіки.*

Вступ. Остання світова фінансова криза, трагічні події в Японії виявили потребу у зміні підходів до ведення бізнесу в умовах глобалізації, нестабільності та невизначеності зовнішнього середовища, які мають передбачати принцип відповідальності одним із найголовніших принципів ведення сучасного бізнесу. Досліджуючи механізми глобалізації, провідні вчені-економісти зі світовим ім'ям визнають, що ймовірнісні наслідки впливу глобалізації на суспільство та світову економіку все ще є недостатньо зрозумілими. Сьогодні економісти, політики і філософи вимушені переосмислювати сутність останньої хвилі глобалізації як явища, що має право на існування. За оцінками вчених, ще не до кінця вивчено наслідки впливу глобалізації на всі аспекти розвитку цивілізації та світового господарства, але виділяють як позитивні, так і негативні наслідки впливу. Перш за все, відзначають зростання регіональної і глобальної нестабільності, яку фінансова глобалізація посилює через взаємозалежність національних економік на світовому ринку. Наслідками глобалізації світової фінансової системи є те, що фінансова криза в одному локальному сегменті фінансового ринку або в одній країні в одному кінці світу впливає на фінансову систему інших країн, які інтегровані у світову систему. Глобалізація беззаперечно призводить до реорганізації та реструктуризації всієї фінансової системи, поступово змінює її. На цьому тлі ще більшої актуальності набуває питання підвищення відповідальності політиків, фінансистів, бізнесу, суспільства в цілому та окремої людини за долю людства і подальшої розробки теорії відповідальності. У ХХІ столітті відповідальність має стати основною моральною цінністю, яка повинна розповсюдитися на всі сфери й аспекти приватного, суспільного і політичного життя. Від сприйняття та дотримання цієї морально-етичної норми залежить напрямок розвитку цивілізації й існування людства взагалі.

Переосмислення взаємодії бізнесу і суспільства в нових умовах призвело до появи нової управлінської парадигми – корпоративної соціальної відповідальності. У дискусіях останнім часом усе частіше лунає думка про побудову нової економічної теорії, яка має ґрунтуватися на антропології, психології і соціології ідеологій. На думку Джона Кея (John Kay), «майбутнє теорії інвестицій та економічної теорії полягає у цьому більш еkleктичному баченні» [1], а більшість економістів – лауреатів Нобелівської премії – схиляються до думки, що економічну теорію треба терміново віднайти наново, оскільки нинішній науковий підхід перешкоджає економістам бачити світ таким, яким він є, тобто, за своєю природою, непередбачуваний і непослідовний [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких розпочате вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Аналіз наукової літератури показав, що відповідальність як моральну цінність та категорію вивчають різні науки, а саме: філософія, етика та соціологія. Категорія відповідальності як морально-етичної норми сучасної поведінки людини – частки соціуму і природи – бере витоки у філософській науці стародавніх мислителів, зокрема, Аристотеля, Платона, Конфуція. Великої уваги і значущості відповідальності як однієї з найвищих цінностей надавали Г.Гегель, Г.Герц, Ж.-Ж. Руссо, Л.Фейєрбах, І.Кант, Е.Фромм. Вагомий внесок у розробку теорії відповідальності вніс І.Кант, який підніс моральність до рангу імперативу.

Значний внесок у створення основ загальної теорії соціальної відповідальності зробили К.О. Апелъ, М.Бубер, П.Дракер, Г.Йонас, А.Лілов, Д.Ледд, Г.Ленк, Р.Маккіон, К.Мітчем, І.Форхольцер, а також В.Афанасьєв, Н.Корабльова, Р.Косолапов, А.Ореховський, О.Плахотний, В.Шабалін, Я.Щепанський, Т.Ярошевський та ін. Вітчизняні науковці також досліджують теорію корпоративної соціальної відповідальності, зокрема, найбільш вагомий внесок зроблено Т.Андрєєвою, О.Деніс, О.Дубовик, А.Кузнєцова, Є.Матвєєвим, О.Титаренко, Л.Савицькою, Т.Смовженко, І.Сторонянською, С.Шульц та іншими дослідниками. Невирішеною частиною глобальної проблеми

***І.П. Васильчук** – канд. екон. наук, доцент, Криворізький економічний інститут ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

впровадження принципу соціальної відповідальності у вітчизняну теорію і практику є недостатнє теоретичне обґрунтування імплементації принципу в діяльність корпорацій і його регламентація – відсутні нормативні документи: стандарти і принципи, немає відповідної нефінансової звітності на відміну від закордонної практики.

Формулювання цілей роботи. Мета дослідження – теоретичне обґрунтування корпоративної соціальної відповідальності як сучасної морально-етичної норми ведення бізнесу. Об'єктом дослідження є принцип відповідальності як невід'ємна характеристика взаємодії суб'єктів діяльності в соціальній реальності. Предметом дослідження є відповідальність корпорацій, яка розглянута в соціально-філософському аспекті.

Результати дослідження. Кантівський імператив моральності започаткував формування теорії відповідальності, яка розроблялася і доповнювалася усім подальшим надбанням філософської науки. У сучасній соціальній філософії і в суміжних галузях гуманітарного знання проблему відповідальності досліджує цілий ряд авторів (К.О. Апель, П.Дракер, Г.Ленк та ін.), значний доробок у теорію відповідальності вніс сучасний філософ-етик Г.Йонас. Сама відповідальність, оскільки вона пронизує всі сфери життя (від особистої до політичної), є дуже громіздким поняттям. Тому у визначенні відповідальності слід урахувувати два чинники, які доповнюють один одного і є інтегруючими складовими етики взагалі. Такими чинниками є об'єктивний, який має справу з розумом, і суб'єктивний, пов'язаний із почуттям. Дослідження сучасної спеціалізованої літератури дозволило виявити, що категорія відповідальності пов'язана із категорією свідомості та обов'язку. Так, Є.М. Причепій, А.М. Черній, Л.А. Чекаль зазначають, що свідомість – «нова якість психічної діяльності, за якої дійсність відображається у формах культури, тобто у штучних, неприродних формах, витворених людством у процесі історичного розвитку» [3, с. 294]. На їх думку, свідомість детермінує відповідальність, оскільки несе в собі певний категоричний імператив моральності. В.Малахов вказує, що якщо категорія обов'язку позначає надання уявленню про належне форми конкретного практичного завдання певного людського суб'єкта, то категорія відповідальності, у свою чергу, характеризує згаданого суб'єкта з точки зору виконання ним цього завдання, цієї вимоги обов'язку. Якою мірою людина виконує свій обов'язок або ж якою мірою вона винна у його невиконанні — це і є питання про її моральну відповідальність [4, с. 186]. Більшість авторів [4, 5, 6] доводять, що категорія відповідальності тісно пов'язана з уявленням про свободу людини. Цілком очевидно, що не маючи свободи, людська особистість не була б у змозі відповідати за свої вчинки: вона поставала б або як вираження чужої волі, провідником і знаряддям якої виявилася ця особа, або ж як результат сліпого випадку, прояв байдужої гри природних сил. Адже за будь-яких можливих обставин людина як така, як представник свого роду, є істотою принципово вільною, отже – відповідальною; якщо ми не хочемо зректися власної людяності, ми маємо розглядати себе крізь призму цього нашого ідеального родового стану, маємо, незважаючи на всі конкретно-ситуаційні труднощі, «підтягувати» себе до нього. Щодо людини вважається, що їй притаманна свобода дії або свобода вибору, що вона здатна осмислено, з урахуванням можливих наслідків обирати той або інший варіант поведінки, – а тому має нести відповідальність за обране і вчинене нею. Серед чинників, які слід враховувати при розгляді проблем, пов'язаних з моральною відповідальністю, – повнота обізнаності з реальними обставинами цього поведінкового акту, можливість їхнього адекватного усвідомлення, внутрішній стан суб'єкта, його здатність до відповідної дії, ймовірність бажаних і небажаних результатів останньої, актуальність альтернативних варіантів поведінки тощо [4, с. 189]. В.Лозовий деталізує поняття і зазначає, що відповідальність означає спроможність правильно зрозуміти потреби інших людей як свої особисті. Людина тоді поводить себе відповідально стосовно інших, коли поважає в них особистість. Бути відповідальним означає розумне вміння керувати особистою поведінкою, не даючи волі ірраціональним пристрастям. Відповідальна поведінка супроводжується почуттям відповідальності, яке може виступати у позитивній і негативній формі. Позитивна форма – це почуття своєї значущості, відчуття певної влади над подіями, а також відповідно поважне ставлення до людей. Негативна форма відповідальності – це почуття бентежності, невпевненості у собі, страх «зіпсувати справу» недосконалістю своїх знань і вмінь. Нести відповідальність означає приймати на себе всі наслідки своїх вчинків. Відповідальній поведінці протистоїть безвідповідальна – це вчинки, які відбуваються без урахування наслідків для себе та інших [7, с. 111]. Проектуючи принцип відповідальності на управління суб'єктами господарювання О.Титаренко досліджує види відповідальності суб'єкта управління – моральну, юридичну і професійну відповідальність, виявляє їх специфіку і доводить, що існують достатні філософські підстави для введення моральної відповідальності суб'єкта управління [8].

Значного поширення проблема визначення відповідальності як найголовнішої цінності технологічної цивілізації набула у працях німецько-американського філософа Г.Йонаса, науково-

філософський доробок якого має величезний вплив на свідомість нашого часу. За Г.Йонасом, відповідальність – категорія, яка набула нової значущості в умовах сучасної технологічної цивілізації, спрямована в майбутнє і проголошена найвищою моральною цінністю XXI століття. На підтвердження цієї тези він зазначає, що «моє твердження зводиться до того, що суть людської діяльності виявилася радикально перетвореною певними змінами, що відбулися в нашій могутності; а оскільки етика має своїм предметом діяльність, звідси з необхідністю витікає, що *природа людської діяльності, яка змінилася, вимагає змін в етиці*. Причому не в тому лише значенні, що нові об'єкти діяльності кількісно розширили сферу можливих випадків, до яких слід застосовувати правила поведінки, що мають силу, але в значенні куди радикальнішому: що якісно нова природа багатьох наших дій знайшла абсолютно нове вимірювання етичної значущості, не передбачене переконаннями і канонами традиційної етики» [9, с. 34]. Досліджуючи принцип відповідальності в нових умовах технологізації суспільства і природи, Г.Йонас розширює розуміння морального імперативу І.Канта і виводить новий імператив, відповідний новому характеру людської діяльності й адресований новому її суб'єкту: «Дій так, щоб наслідки твоєї діяльності були сумісні з підтримкою достовірно людському життю на Землі» або «Включай у твій теперішній вибір майбутню цілісність людини як невід'ємний об'єкт твоєї волі» [9, с. 35]. Він виводить цей імператив на основі власної впевненості в тому, що відповідальність у нових умовах зростає і майбутнє людства стає під загрозою внаслідок науково-технічного прогресу.

Слід додати, що важливість і актуальність поглядів Г.Йонаса полягає в тому, що він брав за основу сучасну цивілізацію й сучасні умови і враховував найбільші досягнення науки і техніки, а також місце людини в системі “людина – техніка – технологічна цивілізація”. На підтвердження цієї тези наведемо цитату: «На основі реальних наслідків виявляється, що природа людської діяльності фактично змінилася і до того, за що ми зобов'язані нести відповідальність, додався предмет досконалого нового порядку, не більше й не менше, як біосфера всієї планети в цілому, тому що ми маємо у своєму розпорядженні владу над нею. Предмет колосальної величини, поряд з яким всі колишні об'єкти людської діяльності представляються нікчемно малими! Природа як предмет людської відповідальності – це поза всяким сумнівом щось нове, щодо чого етична теорія повинна ще поміркувати» [9, с. 45]. Підтвердженням наведеним постулатам є нещодавні трагічні події в Японії, які поставили під загрозу існування і майбутнє здоров'я нації та значну частину біосфери планети. Досліджуючи економічні успіхи останніх років, філософ указує, що очікуване досягнення загального добробуту є утопія, яка також містить у собі загрози людству. Г.Йонас вказує, що нова етика повинна знайти свою *теорію*, на якій можуть бути засновані заповіді і заборони, система «ти повинен» і «ти не повинен».

Проведений аналіз філософських концепцій та етичних теорій дає можливість стверджувати, що існує можливість визнавати відповідальність не тільки як морально-етичну норму поведінки, але й визнати відповідальність як загальнолюдську моральну цінність.

Перенесення розглянутих вище сутності та особливостей філософської категорії «відповідальність» на сферу бізнесових відносин вважаємо за можливе стверджувати, що у систему цінностей сучасного бізнесу має бути введена *відповідальність як найвища цінність* поряд із вже проголошеними цінностями, такими як прозорість ведення бізнесу, максимізація добробуту і сталий розвиток. На нашу думку, в умовах глобалізації *відповідальність бізнесу* має *стати* не тільки морально-етичною нормою поведінки, а його *моральною цінністю з характеристикою категоричного імперативу*. Як і загрози, що витікають із технологізації середовища, так і загрози, що виникають із природи фінансової глобалізації, можуть поставити на карту питання подальшого існування і виживання людства. Спричинили таке судження події останніх років, зокрема, наслідки фінансово-економічної кризи. Наведемо окремі, на нашу думку, найбільш важливі з них:

1) в результаті фінансової кризи посилилося розшарування верств населення – бідні стали ще біднішими, а багаті – ще багатшими, тобто перспектива формування безкласового суспільства і досягнення соціальної справедливості та загальної рівності остаточно стала утопією;

2) фінансово-економічна криза спричинила кризу ліквідності і віддалила перспективу подолання бідності у світі, яка світовими лідерами вважається одним із головних завдань сучасності поряд із боротьбою зі змінами клімату (про цю проблему було наголошено на останньому зібранні світових лідерів у вересні 2010 р.);

3) спрямування урядами країн світу коштів на боротьбу з кризою, насамперед, вливання їх у банківську систему і бізнеси заради спасіння окремих представників за рахунок інших учасників ринку, яким дозволили збанкрутіти, що потягло за собою низку банкрутств і суїцидів;

4) вливання коштів у банківську систему для того, щоб забезпечити можливість банків кредитувати економіку і забезпечити поступове економічне зростання, не досягло мети, майже у всіх країнах банки все ще не надають кредити бізнесу і населенню (поодинокі випадки);

5) державне фінансування окремих секторів економіки (банківський сектор) не зупинило зростання безробіття і не призвело до появи нових робочих місць (рівень безробіття у США станом на березень 2011 р. складає 9,4%), що посилює соціальну напруженість і ще далі віддаляє ідеал соціальної справедливості;

6) криза поставила під загрозу існування європейського співтовариства і єдиної валюти, що віддалило перспективу для багатьох країн – не членів ЄС – можливості спрощення торговельних, економічних і валютних режимів;

7) фінансова криза суттєво зменшила золотовалютні резерви країн світу, збільшила боргове навантаження (наприклад, державний борг до ВВП США складає під 190%) і підвищила ризик їх можливого дефолту;

8) перспективи майбутнього сталого зростання світової економіки і швидкого виходу з кризи віддаляються, немає коштів на подолання сучасних глобальних проблем і майбутнє існування соціуму стає невизначеним.

Наведені факти вказують на те, що в нових умовах постає проблема осмислення і переоцінки морально-етичних норм ведення бізнесу і подальшого розвитку етики відповідальності, до якої мають бути включені як суб'єкти відносин економісти, банкіри, регулятори, політики та великі корпорації як уособлення економічної влади. Слід додати, що свідома частина соціуму і бізнесової еліти намагаються запроваджувати принципи відповідальності і в сферу бізнесу, за умов, якщо дії менеджерів, фінансистів і політиків призводять до загрози більшій частини учасників економічних відносин. Так, у 2002 році у відповідь на неетичні дії менеджерів компаній (Ennron, World Com та інші), які були розцінені як шахрайство і призвели до втрати добробуту значної кількості акціонерів, у США був прийнятий Sarbanes-Oxley Act of 2002, за яким вводиться карна відповідальність за неправдиве відображення інформації в оприлюдненій звітності компаній і вимоги до фінансового менеджменту, якщо це становить загрозу значній кількості учасників ринку. У відповідь на кризу світові лідери почали розглядати можливість посилення контролю і відповідальності у фінансовій сфері для запобігання у майбутньому подібним кризам. Для цього створюються спеціальні регулятивні правила і нові регулятивні органи з більш високими повноваженнями щодо контролю.

На важливість підвищення соціальної відповідальності корпорацій соціум звернув особливу увагу в останні роки, внаслідок чого виникла категорія «корпоративна соціальна відповідальність – КСВ». У широкому розумінні корпоративна соціальна відповідальність – це вплив бізнесу на суспільство. Міжнародний форум бізнес-лідерів визначив корпоративну соціальну відповідальність «як просунення практик відповідального бізнесу, які приносять користь бізнесу і суспільству і сприяють соціальному, економічному та екологічно стійкому розвитку шляхом максимізації позитивного впливу бізнесу на суспільство і мінімізації негативного» [10]. Відомий гуру маркетингу Філіп Котлер (Philip Kotler) відзначає, що «корпоративна соціальна відповідальність – це вільний вибір компанії на користь зобов'язання підвищувати добробут суспільства, реалізуючи відповідні підходи до ведення бізнесу і виділяючи для цього корпоративні ресурси» [11]. Професор Гарвардської бізнес-школи Майкл Дженсен (Michael C. Jensen) визначає цілі КСВ і доводить, що корпоративна поведінка має бути спрямована на отримання найбільшої вигоди за обмеженої кількості ресурсів. Для цього компанія повинна мати єдину, чітко визначену кінцеву мету своєї діяльності. А саме – створити цінність, максимізуючи ринкову вартість компанії у довгостроковому періоді. Для цього необхідно враховувати інтереси ключових зацікавлених у діяльності компанії осіб – співробітників, менеджерів, власників, клієнтів, постачальників, місцеві спільноти, уряди тощо [12]. Колектив авторів під керівництвом Т.Андрєєвої надають визначення КСВ в аспекті морально-етичних норм: «соціальна відповідальність – це визначений рівень добровільного відгуку на соціальні проблеми з боку організації, вона є похідною тих особистих цінностей, які впливають з етики менеджерів і підлеглих їм працівників. Суспільство, будь-яка організація чи група працівників визначає свою етику поведінки. Під етичною поведінкою слід розуміти сукупність вчинків і дій людей, які відповідають тим нормам моралі, свідомості чи порядку, що склались у суспільстві або до яких воно прямує» [13, с.7].

Вони наголошують, що існують дві точки зору на те, як треба поводитися організаціям стосовно їхнього суспільного середовища, щоб вважатися соціально відповідальними. Перша: організація – соціально відповідальна, коли максимально збільшує прибуток, не порушуючи законів і норм державного регулювання. З цих позицій організація повинна переслідувати тільки економічні цілі. Друга: організація додатково до відповідальності економічного характеру зобов'язана враховувати

людські та соціальні аспекти впливу своєї ділової активності на робітників, споживачів і місцеві громади, у яких проходить її діяльність, а також робити певний позитивний внесок у вирішення соціальних проблем у цілому. Прихильники цієї точки зору вважають також, що громадськість очікує від сучасних організацій не тільки демонстрації високих економічних результатів, але й суттєвих досягнень із погляду соціальних цілей суспільства [13, с. 5].

Науковці зазначають, що соціальні ініціативи стають по-справжньому успішними за двох основних умов: перша – ідея впровадження КСВ має бути тільки вільним вибором корпорації, друга – корпорація не повинна впроваджувати окремі соціальні ініціативи; всі вони мають бути підпорядковані вирішенню певної проблеми, яка є стратегічно важливою для бізнесу. Підходів до реалізації КСВ може бути декілька. Ф.Котлер виділяє шість типів корпоративних соціальних ініціатив: 1) просування соціально значущої проблеми; 2) корпоративний соціальний маркетинг; 3) добродійний маркетинг; 4) корпоративна філантропія; 5) волонтерська робота на благо територіального співтовариства; 6) соціально відповідальні підходи до ведення бізнесу [11].

Соціальні очікування стосовно бізнесу з роками змінювались, а ці зміни, в свою чергу, зробили внесок до уявлення суспільства про роль бізнесу. Останнім часом з'явилися і нові етичні забарвлення існуючим традиційним економічним категоріям, зокрема, категорія «відповідальних інвестицій». Відстоює ідею «відповідальних інвестицій» в економіку колишній віце-президент США Альберт Гор. Ідея таких інвестицій передбачає, що головним принципом майбутніх інвестицій стане вкладення грошей у те, що здатне принести планеті тільки користь. На сьогоднішній день обсяг соціально відповідальних інвестицій у США (на нього припадає близько 80% світового ринку відповідальних інвестицій) складає приблизно 2,71 трлн. дол. – майже 11% від інвестиційних активів країни, які оцінюються у 25,1 трлн. дол. [14, с. 40].

Необхідно наголосити, що в найбільш розвинутих країнах багато уваги приділяється звітуванню корпорацій перед суспільством і вводяться Стандарти з надання корпоративних звітів для зацікавлених осіб, так звані «Стандарти Саншайн», які, наприклад, прийняті у США в 1996 році Альянсом стейкхолдерів. У цих стандартах наводяться вимоги до інформації, яка має бути надана корпораціями у щорічних звітах «Корпоративний звіт для зацікавлених осіб» – клієнтам, співробітникам, місцевій громаді, широкому загалу суспільства.

Висновки. Таким чином, можна узагальнити, що відбувається подальший розвиток теорії відповідальності, в коло суб'єктів якої включаються не тільки політики, філософи і соціологи, але й бізнесова еліта – економісти, банкіри, а також регулятори. Неабиякий внесок у розвиток етики відповідальності може здійснити практична діяльність корпорацій, яка має бути детермінована соціальною відповідальністю.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямку. Подальший розвиток теоретичних і практичних засад етики відповідальності має бути спрямований на широке впровадження засад соціальної відповідальності в практику ведення бізнесу не тільки великих корпорацій, але і всіх суб'єктів економічних і суспільних відносин. Необхідна розробка і впровадження Стандартів етичної поведінки за типом «Стандарів саншайн», Стандартів корпоративної поведінки у всіх країнах як розвинених, так і тих, що розвиваються. Детального дослідження потребує і взаємозв'язок корпоративної соціальної відповідальності та фінансових результатів корпорацій, включення КСВ в оцінку ефективності менеджменту корпорацій.

Література:

1. Ринки після епохи ефективності / Зреферував Омелян Радимський // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zgroup.com.ua/article.php?articleid=3162>
2. Три тости за смерть старої економічної теорії / Зреферував Омелян Радимський // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zgroup.com.ua/article.php?articleid=3269>
3. Причепій Є.М., Черній А.М., Чекаль Л.А. Філософія: посібник для студентів вищих навчальних закладів. [Текст] / Є. Причепій. - К.: Академвидав, 2003. – 576 с.
4. Малахов В.А. Етика: Курс лекцій: Навч. посібник. [Текст] / В.Малахов. – 4-те вид. – К.: Либідь, 2002. – 384 с.
5. Желуденко М.О. Відповідальність як основа виховання вільної особистості // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bdpu.org/scientific_published/pedagogics_3_2006/2.doc
6. Дерев'янюк Т.М. Свобода як відповідальність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.newacropolis.org.ua/ua/study/conference/>
7. Етика: Навч. посіб. / В.О. Лозовой, М.І. Панов, О.А. Стасевська та ін.; за ред. В.О. Лозового [Текст] / В.Лозовий. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 224 с.
8. Титаренко Е.Г. Границы ответственности субъекта управления (подходы к определению) [Текст] / Е.Титаренко // Науковий вісник. Серія “Філософія”/Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Харків: “ОБС”. – 2005. – Вип. 19. – С. 136-147.

9. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ji.lviv.ua/n28texts/jonas.htm
10. <http://undp.by/ru/undp/gcompact/res/>
11. Савицкая Л. Корпоративная социальная ответственность: кому быть лидерами в XXI веке? / Л. Савицкая // журнал "Управление компанией" (Издается в Украине) (№ 7, 2007) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.management.com.ua/strategy/str166.html>
12. Матяш Л. Кто отримає «золоту медаль»? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.management.com.ua/forum_common/read.php
13. Етика та психологія ділових відносин: Навч. посібник [Текст] / За ред. проф. Андреевої Т.Є. – Харків: Бурун Книга, 2004. – 144 с.
14. Билль о правах: бывший вице-президент США Альберт Гор и Ватикан уже даровали будущим инвесторам моральный кодекс на ближайшие сто лет [Текст] // Инвестгазета, 27.09. - 03.10.2010, с. 40-42.

УДК 336.14

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВЕДЕННЯ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

С.І.Мацюра*, 2011

Криворізький економічний інститут ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

Проаналізовано зарубіжний досвід ведення бюджетної політики органами місцевого самоврядування, досліджено процес формування місцевих бюджетів у зарубіжних країнах, а також запропоновано заходи щодо проведення ефективної бюджетної політики на місцевому рівні в Україні.

Ключові слова: *бюджетна політика, органи місцевого самоврядування, місцеві бюджети, фінансове вирівнювання.*

Останніми десятиріччями проблеми бюджетної політики органів місцевого самоврядування знайшли своє відображення у працях багатьох науковців: О. Василика, В. Гейця, В. Кравченка, О. Кириленко, І. Луніної, В. Опаріна, Д. Полозенка, А. Соколовської та ін.

Незважаючи на широке висвітлення в науковій літературі проблем пов'язаних з використанням інструментів бюджетної політики для регулювання місцевих бюджетів, не всі аспекти цієї складної і багатогранної проблеми з'ясовано та належним чином обґрунтовано. Передусім це стосується впливу бюджетної політики на фінансову самостійність органів місцевого самоврядування.

Основною метою дослідження є визначення напрямків проведення ефективної бюджетної політики органами місцевого самоврядування в Україні на основі зарубіжного досвіду ведення такої політики.

Світовий досвід показує, що система міжбюджетного вирівнювання повинна вирішувати наступні задачі: 1) вирівнювати «вертикальні диспропорції», тобто усувати невідповідність між обсягом витратних зобов'язань органів місцевого самоврядування і величиною закріплених за місцевими бюджетами доходних надходжень; 2) згладжувати «горизонтальні диспропорції», тобто зближувати рівні бюджетних витрат забезпечених і недостатньо фінансово забезпечених територій; 3) спонукати територіальні органи влади до мобілізації додаткових бюджетних доходів за рахунок розвитку і повнішого використання їх власного доходного потенціалу; 4) орієнтувати бюджетну політику органів місцевого самоврядування на вирішення задач, обумовлених загальнодержавними пріоритетами.

Вважаємо, для України корисним буде досвід застосування інструментів бюджетного регулювання в зарубіжних країнах, і в першу чергу таких як унітарних (Швеції, Італії), так і федеральних країн (Канади, Німеччини).

Канадські провінції наділені широкими повноваженнями по витратах та істотними правами по збору податків. Крім того, центральний уряд здійснює спеціальні відрахування на користь провінцій з низькими доходами, щоб вони мали однаковий рівень бюджетних ресурсів. Перерозподіл приватних доходів за допомогою виняткової прогресивної системи оподаткування також відіграє вагомий роль у вирівнюванні міжрегіональних відмінностей. У цьому разі децентралізація допомагає адаптувати соціальну політику до місцевих потреб, водночас, забезпечуючи урядам провінцій доходи, достатні для дотримання єдиних стандартів суспільних послуг при однакових рівнях оподаткування.

*С.І.Мацюра - старш. викладач, Криворізький економічний інститут ДВНЗ „Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана”